

Petrželka, Josef; Šnajder, Rudolf; Gajdošová, Jana

Tenkrát ve filosofii

Studia philosophica. 2011, vol. 58, iss. 1, pp. [71]-85

ISSN 1803-7445 (print); ISSN 2336-453X (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115474>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JOSEF PETRŽELKA – RUDOLF ŠNAJDER – JANA GAJDOŠOVÁ

Hudbu na motivy westernových skladeb E. Morriconeho
složil Jiří Raclavský

TENKRÁT VE FILOSOFII

Inspiraci k sepsání tohoto scénáře poskytly filmové westerny, a zvláště spaghetti westerny S. Leoneho doprovázené hudbou E. Morriconeho. Hra přímo vznikla jako pocta tomuto světoznámému autorovi filmové hudby. Proto je nasnadě, že hudba hrála v představení významnou, ne-li hlavní roli; bohužel v této formě psaného scénáře zůstává zcela skryta.

Pro žánr westernu je charakteristické, že spolu bojují dvě strany, z nichž jedna hájí dobro a druhá – řekněme vlastní zájmy. Jestliže jsme chtěli tento žánr využít ve filosofickém divadle, bylo třeba najít filosofické téma, které by aspoň částečně naplňovalo toto klasické westernové schéma. K horkým kandidátům patřil starodávný filosofický spor o zdroj spolehlivého a zaručeného poznání. Adepty na takový zdroj jsou – jednoduše řečeno – smysly (tvrdí empirikové) a rozum (hlásají racionalisté). Důkladnému zkoumání těchto zdrojů se věnovali zvláště filosofové 17. a 18. století, jmenujme Francise Bacona, Johna Locka, George Berkeleyho, Davida Huma na straně jedné (na straně empirismu) a Reného Descarta, Wilhelma Gottfrieda Leibnize, Benedicta Spinozu, Christiana Wolffa, Nicolase Malebranche na straně druhé (pochopitelně, racionalistické).

Využít tento spor a postavit proti sobě představitele obou stran jako indiány a bělošské osadníky bylo – řečeno s odstupem – poměrně snadné. Ovšem jednoznačně rozhodnout, která ze stran má pravdu, natož která z nich představuje dobro a která zlo, je ve filosofii mnohem těžší než v klasických westernech. Proto souboj dobra se zlem v naší hře schází. Avšak snad jej dostatečně nahrazuje lýtý střet racionální intuice s empirií či vrozených idejí s *tabulou rasou*. A vítězství? To v naší hře náleží hudbě.

Premiéra 10. 12. 2002 na Staré radnici v Brně.

Postavy: Tabula rasa

Vidoucí oko
 Letitá zkušenost
 Vnímající šakal
 Odvážná indukce
 Bystrý rys
 Čistý vjem
 Nový počíteč

Vůdce Nicholas
 Fink McBrain
 Christian
 Gottfried
 Wilhelm
 Benedict
 Pistolník René

HUDBA. Přicházejí indiánští stopaři (Odvážná indukce, Vnímající šakal a Bystrý rys) a hledají bizony. Našlapují velmi opatrně, rozhlížejí se a poslouchají.

ŠAKAL: *(zahlédne bizony, křičí)* Tamhle jsou, tamhle jsou!

INDUKCE: Bud' tiše, Vnímající šakale, nebo je vyplašíš. Už o nich dávno víme. Jak jsou asi daleko?

RYS: Co by oštěpem 48x dohodil. Pokud by měl železný svaly... Pěkné stádo, 32 samců, 45 samic a 15 mlád'at. – Jedno má krásný světlý proužek na čele!

ŠAKAL: Ukaž, Bystrý ryse, které, já chci taky vidět proužek!

INDUKCE: Pšššt!

RYS: Pšššt! *(skloní hlavu k zemi a poslouchá)* Jedna samice právě kojí mládě – ne, dokonce dvě mlád'ata!

ŠAKAL: Jo, už je vidím, ta jsou ale krásná, můžu si jedno nechat, když je chytíme?

INDUKCE: Ani náhodou, dokud se nenaučíš o zvířata starat. Pamatuješ, jak to tenkrát dopadlo s tou želvou...

ŠAKAL: *(smutně)* Vzpomínám, chtěla se vrátit do moře. Ale nedošla chudák ani do poloviny. Vlastně ani do poloviny poloviny... Ani do poloviny poloviny té poloviny. Sežrali ji vlci...

RYS: (*zaposlouchá se*) Tiše, slyším nějaké podivné zvuky.

Odvážná indukce si klekne a začne taky poslouchat.

RYS: Jako by pochodovalo stádo grizzlyů.

INDUKCE: Ten zvuk znám, to nejsou medvědi. To jsou –

ŠAKAL: (*nasaje*) Cítím zvláštní zápach, jakoby –

INDUKCE: To je pitralon, levná voda po holení. Je to jasné, jdou sem ble-
dé tváře. Vyplaší nám bizony! Musíme říct Vidoucímu oku, ať
vykope válečnou sekeru.

ŠAKAL: Ne tak nahlas, ať nás neuslyší! Já se bojím...

RYS: Těch se neboj, ti o nás vůbec neví.

Odcházejí, jdou kolem osadníků, ale ti je nevidí.

*HUDBA. Osadníci staví osadu. Ostatní se věnují svým typickým činnostem. Jak-
mile se všechno přinese a uloží na své místo, šerif vystoupí na židli a začne mluvit.*

NICHOLAS: (*rozhlédne se*) Toto je ta země zaslíbená, oplývající mlékem
a strdím, a taky tu vidím les plný štíhlých jedlí a statných dubů
– to slibuje bohatý zdroj lesních plodů. Proto bude racionální
usadit se právě zde. Postavíme tu krásnou novou osadu! Dejte
si záležet hlavně s tím saloonem! (*indiánský pokřik*)

*Už během jeho řeči vejdou indiáni, budou se maskovat křovím a rozmístí
se po celé aule. Mávají tomahawky a napínají luky. Občas spustí bojový pokřik.*

WILHELM: (*ustrášeně se rozhlíží*) Jen aby tu nebyli zase ti, ta jiná kultura,
ti, ti – (*další pokřik*)

BENEDICT: On myslí indiány.

NICHOLAS: Ano, máš pravdu. Na tu bezbožnou iracionální sběh si musíme
dát pozor. – Gottfriede, pojď sem a dívej se, jestli indiáni
nejsou nablízku.

GOTTFRIED: (*přichází, je krátkozraký*) Nikde nevidím žádného indiána. Ni-
kde nic nevidím (*k sobě*) Škoda. (*nežně pohládí svou brokovnici*)

NICHOLAS: (*k Christianovi*) A ty, Christiane – neslyšíš indiány?

CHRISTIAN: Cože?

NICHOLAS: (*křičí Christianovi do ucha*) Ptám se, jestli neslyšíš žádné indi-
ány!?! (*ozve se pokřik*)

CHRISTIAN: Aha! Ne, já nic neslyším, šerife.

NICHOLAS: Výborně, tak teď máme absolutní jistotu, že indiáni tu nejsou.
– Ten saloon trochu doprava, ať je to z kostela blíž!

Indiáni se shromáždí a začnou se domlouvat na útoku na osadníky.

OKO: Vidoucí oko a jeho věrný lid nyní zaútočí na drzé bledé tváře, které svou systematickou vědou a abiotickou technikou chtějí ovládnout přírodu a bezohledně ji využívat ve svůj prospěch.

ZKUŠENOST: Ale to přece chtěl náš prapředek Anglická slanina také.

OKO: (*zamyslí se*) Vlastně ano. – Tak na ně zaútočíme prostě jen proto, že vstoupily na naši posvátnou půdu zděděnou po otcích. Připravit zbraně, mí stateční bojovníci!

NICHOLAS: Neslyšeli jste něco?

OSADNÍCI: Neslyšeli.

CHRISTIAN: To byl zřejmě nějaký smyslový klam třeba jako fata morgana.

NICHOLAS: (*potěšen*) Výborně, příteli, tak se chová racionální člověk. Jsem rád, že jsem mezi vámi. Ještě tu zavedeme racionální výživu a –

OKO: Na ně! Nenechejte se ovlivnit jejich racionálními důkazy a pobijte je všechny!

HUDBA. Na scénu začnou létat otrávené šípy, ostré oštěpy a těžké tomahawky. Vzápětí za nimi přiběhnou indiáni a zbylými tomahawky a noži budou dobíjet raněné. Mohou se obrátit i na diváky a některé skalpovat.

Zuří bitva. Letitá zkušenost odřízne pěkný skalp, zvedne jej do výše a spokojeně pokývá hlavou. To bude Nicholas, který je omráčený, ale živý. Mladý nezkušený indián obdivně pohlédne na skalp. Jeho běloch se ještě hodně cuká.

POČITEK: Jú, to je ale krásnej skalp! Jak to děláš, Letitá zkušenosti? Mně se podaří odříznout vždycky jenom nějaké cáry...

ZKUŠENOST: (*přechází k dalšímu bělochovi*) To víš chlapče, dlouhá léta cviku a empirie...

POČITEK: Ach, jo...

ZKUŠENOST: (*odřezává další skalp*) Nezoufej Nový počitku, ve tvém věku jsem to taky neuměl. Když jsme zmasakrovali první přistěho-

valce a já skalpoval svou první bledou tvář, taky se mi cukala, protože jsem ji nedokázal pořádně zapíchnout.

POČITEK: Ach, jo, ale já to asi nemám vrozené...

Letitá zkušenost skalpuje dalšího. Druhý mladý indián, Čistý vjem, švihne tomahawkem o mrtvého osadníka.

VJEM: Čistý vjem na to skalpování není... Už toho mám plné mokasinny, fuj!

ZKUŠENOST: Konečně jsi uhodil hřebíček na hlavičku. Samozřejmě, že to nemáš vrozené, protože vůbec nic vrozeného není.

VJEM: Tak mu roztrfštit lebku! Mohl jsem ho přece zabít mnohem humánněji.

POČITEK: Myslíš to vážně?

ZKUŠENOST: Ovšemže. Všechno se učíme prostřednictvím zkušenosti a všechny naše ideje získáváme prostřednictvím smyslů.

VJEM: Ale vlastně si to zasloužil, neměl lézt do našich lovišť, která my spravedlivě hájíme našimi tomahawky. Tak proč bych se měl trápit výčitkami svědomí?

ZKUŠENOST: *(k Novému počítku)* Vždyť se podívej – nic není v mozku, co nebylo dříve ve smyslech. *(vytáhne osadníkovi z hlavy fotografii Platónovy busty)* Toho jsem nikdy neviděl, takže nevím, kdo to je.

POČITEK: Jú, ten je ale hezkej. *(bere si fotografii)*

ZKUŠENOST: *(fotografie slečny)* Tato zkušenost je pro mě. *(schová si ji, vytahuje lahvové pivo)* Hmm, to je opravdu zvláštní zkušenost... *(předá lahev Čistému vjemu)*

VJEM: *(přitiskne lahev ke tváři)* To ale příjemně chladí!

ZKUŠENOST: *(dívá se do hlavy)* To už je opravdu všechno? Teda nic moc.

POČITEK: Počkej, chceš tím snad říct, že naše duše je při narození čistá nepopsaná deska a že veškeré poznatky a řemeslné zručnosti *(naznačí odřezávání skalpu)* získáváme teprve zkušeností a cvikem?

ZKUŠENOST: Ano, jako že se Letitá zkušenost jmenuju. *(odchází)*

VJEM: *(otevře láhev, napije se, spokojeně zamlaská)* Čistý vjem už

nikdy nebude bledým tvářím rozbíjet hlavy, když v nich mají tak příjemné ideje. Čistý vjem se stane osvěceným humanistou.

NICHOLAS: *(probírá se)* Já žiju?! Moje hlava, aú! *(zděšeně)* Oni mě skalpovali, to je hrůza!

Nicholas si narazí klobouk až na oči a odběhne. V příští scéně se vrátí s obvázanou hlavou a s parukou.

HUDBA. Jakmile indiáni odběhnou, osadníci se kulhajíce a sténajíce vrátí a za zvuků písně ošetřují své raněné a odnášejí mrtvé. Přichází obvázaný vůdce. Osadníci jej radostně obklopi.

CHRISTIAN: Ty žiješ?

BENEDICT: Co ti to udělali?

GOTTFRIED: Chudáčku Nicolasi!

NICHOLAS: *(okřikne je)* Dost, nechte toho! Teď se musíme poradit, co uděláme dál.

WILHELM: Ano, musíme se poradit, výborný nápad!

NICHOLAS: Zase nás překvapili – a proč? Protože mají dokonalejší smyslové schopnosti. Ti divoši mají ještě smysly ostré jako puma a orel bělohavý, zatímco my, civilizovaní lidé, na tom jsme jako krtek a tetřev hlušec.

WILHELM: Jsme tedy proti nim bezbranní. To říkal už ten, ten... u toho –

BENEDICT: Prótagorás u Platóna. Ale co to sem taháš, Wilhelme? Četbou Platóna je nezastavíme.

GOTTFRIED: A co kdybychom si na ně počkali a postříleli je z dálky ze zálohy?

CHRISTIAN: Nebo je potichu přepadli v jejich táboře a nenápadně jim podřízli krky?

McBRAIN: Indiáni nás ucítí dřív než je my uvidíme či uslyšíme – neslyšeli jste, co říkal šerif Nicholas? My navíc víme, že máme nedokonalé smysly, proto o jejich údajích pochybujeme, i když stojíme těsně vedle rudocha.

NICHOLAS: Správně, McBraine, avšak oni nepochybují a skalpují. Kéž bychom netonuli v pochybnostech, ale měli také nějakou racionální jistotu při střílení!

WILHELM: Tak zkusme poprosit toho, kdo je zárukou jistoty našeho poznání, toho –

BENEDICT: Myslíš Boha?

WILHELM: Ano, Benedicte, ten – Bůh jediný nám může pomoci.

NICHOLAS: Dobrý nápad. Všichni teď poklekněme a úpěnlivě prosme Boha, aby nám seslal nějakou jistotu.

Kleknou a tiše se modlí. HUDBA. Rozletí se dveře od auly a vchází černý kovboj s obrovským sombrerem, ověšený pásy nábojů, se dvěma kolty zavěšenými proklatě nízko u pasu. Postaví se před diváky.

RENÉ: Tak jsem tady. Jmenuji se René a dlouho jsem se zabýval hledáním jistoty, až jsem ji konečně našel.

WILHELM: *(užasle vydechne)* René – ten?

RENÉ: *(sebevědomě)* Ano, ten.

NICHOLAS: *(s nadějí)* A jakou jistotu jsi našel?

RENÉ: Nejprve si vás musím vyzkoušet, jestli jste dost zralí na mou metodu. Jakou barvu má moje sombrero?

OSADNÍCI: *(jeden přes druhého křičí)* Žlutou. – Ne, červenou. – Zelenou. – Černou. – Bílou. – Ty nemáš sombrero, ale kulicha. *(zarazí se, přemýšlejí)* My vlastně nevíme, protože naše smysly jsou nejisté a my pochybujeme o tom, co vidíme.

RENÉ: Výborně. Pochybnost o smyslových vjemech je správný začátek. Ale vy musíte pochybovat o všem.

CHRISTIAN: Já pochybuju, že se dožiju zítřejšího rána.

RENÉ: Velmi dobře. Dál.

GOTTFRIED: Já taky pochybuju, že se Christian dožije zítřejšího rána.

RENÉ: Taky dobré.

McBRAIN: Já pochybuju o tom, co mi říkali ve škole na hodinách metafyziky.

RENÉ: *(uznale)* Výborně, takových mnoho není. – Takže pochybujeme vlastně úplně o všem. A co z toho plyne, jestliže o všem pochybuju?

BENEDICT: Že víš prdlajz stejně jako my.

- RENÉ: Ještě jedna nemístná poznámka při mém výkladu a napumpuju do tebe tolik olova, že ani šest chlapů neunese tvou rakev!
- BENEDICT: Poniženě se omlouvám, už budu hodný.
- RENÉ: *(vytáhne jeden kolt)* Smith and Wesson – nejlepší prostředek, jak udržet pozornost studentů. – Kde jsme to skončili? Aha – tedy když o všem pochybuju, tak je jisté jenom co?
- NICHOLAS: *(nejistě)* Víím, že nic nevím?
- RENÉ: Běž s tím někam, to je stará vykopávka! Když pochybuju, tak je jisté, že myslím.
- McBRAIN: A jestliže myslím, musím existovat.
- RENÉ: Skvělý zásah přímo do srdce – tedy jsem. Pochybuji, tedy myslím, myslím, tedy jsem.
- OSADNÍCI: Óóóóó.
- RENÉ: A z tohoto základního racionálně intuitivního poznání můžeme potom dedukcí získat vědění o celém světě. Tedy i o indiánech, a to aniž bychom je viděli. Předvedu vám, jak to funguje. *Soustředí se. Osadníci jej zvědavě a napjatě sledují.* „Pochybuji, tedy myslím, myslím, tedy jsem!“ *Vytáhne kolt a třikrát nazdařbůh vystřelí do vzduchu.*

Ze sousední místnosti se vzápětí ozve:

Hlas indiána: Aaaaa, moje srdce. *(buch na zem)*

Hlas indiána: Aaaaa, moje hlava přímo mezi očima. *(buch na zem)*

Nic.

RENÉ: Tak co je?

Hlas indiána: Jo, pardon, jeho krk, přímo do hlasivek. *(buch na zem)*

RENÉ: Jistotu tedy máte a díky své racionalitě se už indiánům ubráníte. Bůh a rozum s vámi! *(odchází)*

Přichází Vidoucí oko a za ním jeho indiáni. Zastaví se v polovině obou uliček.

OKO: Chladně kalkulující bílé tváře svou strohou dedukcí zabily tři mé statečné bratry. Ale náš induktivní závěr zní, že rudí bratři porazí v přímém boji bledé tváře, protože v každém střetu, který jsme doposud mohli pozorovat – na východě i na západě, tomu tak bylo. Tedy na ně, bratři!

OSADNÍCI: Pochybuji, tedy myslím, myslím, tedy jsem!

Jakmile se indiáni rozběhnou k osadníkům, ti vytasí kolty a začnou střílet. Tři rudoši padnou, dva zůstanou stát před osadníky s rukama nahoře, protože se vzdávají.

OKO: Induktivní závěr selhal, bratři ústup, zpět!

Zbylí čtyři indiáni odbíhají. Vítězní osadníci se radují.

NICHOLAS: Jste skvělí, přátelé racionalisté, nedali jste jim šanci! Zajatce přivažte ke kůlu a celou noc hlídejte, zítra je budeme mučit. Teď se na to pojd'me vyspat.

OSADNÍCI: Hurá, hurá, bude mučeníčko!

Wilhelm vytáhne nůž a brousí jej.

ŠAKAL: (*s úzkostí*) Nechej mě, prosím, udělám, cokoliv si budeš přát...

INDUKCE: Mlč, ať nám neuděláš ostudu.

ŠAKAL: Když já se tolik bojím bolesti, Odvážná indukce...

WILHELM: (*nožem ryje do země*) Jestliže $p \cap q$, plyne z toho to –

BENEDICT: „p“, ty idiote. (*indiáni rvou bolesti*)

INDUKCE: Je to horší, než jsem čekal, Vnímající šakale, ale musíme to vydržet, abychom zemřeli bez potupy.

ŠAKAL: (*plaktivě*) Já nechci zemřít, vždyť jsem ještě ani jednou (*rozpláče se*) nedošel k žádnému induktivnímu závěru...

NICHOLAS: (*leží, zvedne hlavu*) Řekl jsem, že mučit se bude až zítra. Wilhelme, běž spát, hlídat bude Fink.

BENEDICT: Tak nezapomeňte, zítra – jestliže $p \cap q$ ...

Všichni kromě Finka jdou spát. Je noc.

HUDBA. Fink McBrain usne. Tabula rasa přijde, osvobodí zajaté indiány a odešle je pryč. Potom se rozpráhne tomahawkem na spícího Finka McBraina. Ten se v té chvíli probudí a vytáhne kolt.

McBRAIN: Pochybuji, tedy myslím, myslím –

RASA: (*vytrhne mu kolt z ruky*) Na mě toto neplatí, bledá tváři, jsem totiž Tabula rasa. Připrav se na smrt!

McBRAIN: Jako rozumný člověk jsem smířen se svou smrtelností – vždyť smrt je jen jedna z mezních situací. Ale počkej ještě chvíli

– mým posledním přáním je vědět, proč naše jistota získaná racionální intuicí mi proti tobě nepomáhá.

RASA: *(s radostným překvapením)* Tak ty jsi filosof? To tě Tabula rasa nemusí zabíjet, vždyť filosofové jsou tak vzácní. Máš chvilku čas, abychom to při ohni probrali?

McBRAIN: Já jsem Fink McBrain a čas na filosofii mám vždycky, zvlášť když ještě nezemřu. Ale bojím se, abychom hovorem nevzbudili mé přátele, ti by se asi chtěli bavit o jiných věcech.

RASA: Není čeho se bát, jejich sluch je přece tupý jako sto dní nebroušený nůž a jejich rozum spí jako svišť v únoru, jsou tedy úplně neškodní.

McBRAIN: Vlastně máš pravdu. Jak to tedy je s tou jistotou? Vždyť když jsme ji měli, dokázali jsme odrazit váš útok.

RASA: To je opravdu zvláštní, ale vysvětlení je následující: Vaše jistota byla pouze psychologická, nikoli gnoseologická. A díky tomu, že jste si víc věřili, jste dokázali něco trefit.

McBRAIN: Takže my jsme podle tebe opravdu věděli prdlajz?

RASA: Ano, ale pokud neztratíte sebedůvěru, bude napříště těžší s vámi bojovat.

McBRAIN: Počkej, počkej, ale my přece máme intuici, která nám dává poznání jistých pravd.

RASA: A kdo zaručí, že intuice vás neklame?

McBRAIN: Přece Bůh – ten je dokonalý, nanejvýš dobrotivý, a proto neklamající.

RASA: Ale jak víš, že bůh existuje? Viděl jsi ho snad?

McBRAIN: Neviděl, avšak mám přece vrozenou ideu boha, stejně jako třeba ideu trojúhelníka. A díky těmto apriorním idejím mohu poznávat svět čistě rozumem.

RASA: A dokázal sis snad už večer čistě rozumově odvodit, že přijdu vysvobodit své zajaté bratry, že tě budu chtít zabít a že se nad tebou slituju, protože jsi filosof – a proto jsi klidně usnul?

McBRAIN: Vlastně nedokázal, Tabulo. Jak je to možné?

RASA: Protože ty tvoje apriorní vrozené ideje neexistují, Finku!

McBRAIN: Existují!

V této chvíli se jejich hovor ztiší, vystoupí kapelník a osloví diváky.

KAPELNÍK: Vážení diváci, když se dva filosofové takto sejdou, jsou schopni debatovat o svých idejích a intuicích celou noc. Abychom vás těmito celkem nevýznamnými rozhovory nenudili, naše kapela vám zbytek noci ukrátí další skladbou. O filosofický obsah rozhovoru nepřijdete, dozvíte se jej z ranního souhrnu. Děkuji za pozornost.

HUDBA.

McBRAIN: Dnešní noci jsem tedy ztratil svou – absolutní jistotu. *(rozednívá se)* Á, svítá – už budeš muset odejít, protože ráno se rozum probudí a mí přátelé ještě sebedůvěru neztratili.

RASA: Tabula rasa nemá strach. Avšak když jeho zrak vidí tolik bělochů a tolik zbraní, půjde raději na ranní procházku.

McBRAIN: Ale zastav se někdy, ještě mám nějaké pochybnosti ohledně empirismu.

Osadníci se probouzejí, Fink McBrain je poněkud nervózní.

WILHELM: *(protahuje se)* Tak konečně bude to, to, to –

BENEDICT: *(protírá si oči)* Nebudu ti pořád napovídat, vzpomeň si sám!

NICHOLAS: *(první na nohou)* Tak konečně bude to mučeníčko.

CHRISTIAN: A ať pořádně křičí, abych je slyšel.

GOTTFRIED: Čím začneme, Nicholasi? Aristotelskými sylogismy? A potom Anselm a nakonec Frege?

NICHOLAS: Necháme je, ať si vyberou. Hej, zajatci *(všimne si jejich absence)* – hej, kde jste? *(ticho)*

CHRISTIAN: Co říkají?

NICHOLAS: *(k Finkovi)* McBraine, kde jsou naši zajatci? *(osadníci obeštoupí Finka, jen Gottfried mžourá na diváka)*

McBRAIN: *(předstírá klid)* Jeden rudoch je přišel vysvobodit a povedlo se mu to, protože jsem usnul. Jmenuje se Tabula rasa.

CHRISTIAN: Indiáni jsou rasisti? To jsem nevěděl...

NICHOLAS: *(podezřívavě)* Když jsi usnul – jak víš, že tu někdo byl a dokonce jak se jmenuje? Nechal ti snad svou vizitku?

- McBRAIN: To ne, on mě potom vzbudil a celou noc jsme si povídali.
- OSADNÍCI: Cože?
- NICHOLAS: Ty sis celou noc povídal s nepřitelem a nechal jej odejít?
- McBRAIN: Vždyť je to milý a inteligentní člověk a celkem rozumný na indiána.
- BENEDICT: Kolaborant, vlastizrádce! Určitě prozradil indiánům tajemství naší jistoty!
- GOTTFRIED: Oběsíme jej! (*tahá diváka*)
- WILHELM: Gottfriede, to není ten, ten – on. Oběsíme tohoto.
- McBRAIN: Mě nezastrašíte, už jsem si na ty mezní situace zvykl. Ale ještě vám dám radu a potom si mě klidně oběste, divoši.
- NICHOLAS: Co ty nám chceš radit, zrádče? Oběste ho!
- McBRAIN: Klidně, mám si vylézt na tu židli? Když mě však hned oběsíte, nedozvíte se, že indiáni mají lepší filosofii a že vás proto při příštím útoku všechny pobijí.
- GOTTFRIED: Ti už se tady neukážou, protože vědí, že je máme prokouknuté. Že máme svou jistotu.
- McBRAIN: Jenže Tabula také ví, že to je jistota jenom psychologická a že ve skutečnosti víme – však víte co.
- BENEDICT: Jak na to ten divoch přišel? Chce snad pochybovat o naší racionalitě?
- NICHOLAS: Mluv – o čem jste se spolu celou noc bavili? Mluv, nebo tě oběsíme.
- McBRAIN: Dobrá – nikoli ze strachu před smrtí, té se filosof nebojí, ale z dobré vůle – vám podám stručný ranní souhrn našeho nočního rozhovoru. Tedy poslouchejte: Naše jistota je pouze psychologická a naše poznání nulové. Jako že si věříme při střílení, ale přitom nevíme víc než včera.
- WILHELM: Ale co ta – a ty – ?
- McBRAIN: Racionální intuice a vrozené ideje? Podle zpráv z indiánského tábora racionální intuice není jistá a žádné vrozené ideje neexistují. Proto moje rada zní – okamžitě odjet zpět do civilizace.

- CHRISTIAN: Jestli jsem slyšel všechno správně – proč se už nebalíme?
- OSTATNÍ: *(ustrášeně)* Ano, rychle odjed'me. – Radši živý zbabělec než mrtvý hrdina. – Stejně jsem si zapomněl knihy.
- NICHOLAS: *(zarazí je)* Ne, toho bohdá nebude, aby americký voják z boje utíkal. Je tu lepší řešení, ale musíme jednat okamžitě. Ten Tabulo či jak ještě nestačil svým bratrům vysvětlit, že naše filosofie je prý nepodložená. Proto dosud na ně naše bojové heslo bude stačit. Půjdeme je tedy hned postřílet. Kdo jde se mnou?
- OSTATNÍ: Hurá, já, já, já také! Rozstřílíme je na kousky! Nepochybují o tom, že je dostaneme!
- NICHOLAS: *(počítá)* Pět? Pět statečných – no, není to moc, ale když budeme nesmiřitelní, dopadne to líp než tenkrát na západě. Ty s námi nejdeš, McBraine?
- McBRAIN: Ne – i když dnes zvítězíte, další indiáni nás svou filosofií přemůžou. Chci vymyslet něco proti tomu jejich empirismu.
- CHRISTIAN: Cože? Vampýři?
- NICHOLAS: *(pohrdavě)* Vy filosofové jste stejní – jenom samá slova, slova, slova a indián utek. Klidně si tady myslí, Finku, až se vrátíme, řekneš nám, co jsi vymyslel. – Jdeme.
- WILHELM: Tak na, na to –
- BENEDICT: *(mávne rukou)* – ně.
- WILHELM: Na ně!!
- HUDBA. Odcházejí. Ozývá se řev, kvílení, střelba, občas vyletí do auly nějaký tomahawk. Fink McBrain na jevišti uvažuje. Bitva končí, hudba utichá. Přichází Čistý vjem.*
- VJEM: Hvězdné nebe nade mnou je mi svědkem, že zabíjení se přičí mravnímu citu ve mně. Proto kategoricky odmítám zabíjet! Odcházím do Eldoráda, kde je klid a mír a bezpečí.
- McBRAIN: Konečně klid, v tom rámusu se nedalo přemýšlet.
- Přichází Tabula rasa.*
- RASA: *(velmi rozzlobený)* Ty odporný bledý pse, co jsi to udělal?
- McBRAIN: Já? Co jsem udělal?

RASA: Jenom se nedělej – povraždil jsi všechny mé bratry. A já jsem věřil, že jsi filosof!

McBRAIN: *(překvapeně)* To jsem nebyl já, jsem celou dobu tady a přemýšlel jsem o filosofii. Mí přátelé chtěli pobít všechny indiány.

RASA: Tady vidíš, k čemu ten racionalismus vede! Myslím, tedy jsem! A postřílejí všechny rudé bratry.

McBRAIN: V tom případě to ale je dobrá filosofie, ne? Když s ní vyhráli...

RASA: Ale oni jsou také všichni mrtví, a to jich bylo mnohem víc. *(téměř radostně)* Takže empirismus je v boji produktivnější!

McBRAIN: Jenže ani ten tvůj empirismus není dokonalý. Jak chceš zkusnosti zjistit třeba to, že $2 + 2 = 4$?

RASA: Matematiku vynech. Ale v boji je empirismus lepší než racionalismus, protože umožňuje líp poznat nepřítele.

McBRAIN: A co otázka, jestli se vůbec má bojovat, tedy etika? A co metafyzika, třeba jestli je tvoje duše nesmrtelná, když padneš?

RASA: O co ti jde? Chceš snad tvrdit, že ten tvůj racionalismus je lepší?

McBRAIN: Rozhodně lepší než empirismus, který při induktivních závěrech používá neempirické předpoklady.

RASA: *(rozzlobeně)* Cože? Na indukci jsi mi neměl sahat. Okamžitě to odvolej, nebo z tebe bude mrtvola.

McBRAIN: Tělo zřejmě bude mrtvé, ale moje nesmrtelná duše bude racionálně dokázanému bohu zvěstovat, že rudoši jsou násilníci. A vy potom budete zatraceni.

RASA: On neodvolal! A ještě Tabulu rasu nehorázně urazil – prý zatracen! Jeden z nás dvou musí zemřít – ty! Až dohraje hudba, tas, jestli si to vůbec stačíš deduktivně uvážít.

McBRAIN: Nezdržuj těmi primitivními narážkami – hudbo, hraj!

HUDBA.

McBRAIN: *(rozzlobeně)* Něco dramatičtějšího, při tomto by všichni usnuli!

Jiná, dramatičtější HUDBA. Ti dva se pomalu obcházejí v kruhu, nakonec se zastaví proti sobě bokem k publiku. Hudba dohraje.

RASA: *(naštvaně)* Jestli ti nevadí, že budeš žít ještě minutu navíc – co kdybychom si to poslechli znovu?

McBRAIN: Jo, jsem pro, mně se to také moc líbí. Kapelníku, ještě jednou!

HUDBA, dohraje. Oba už jsou velmi rozcitlivělí.

RASA: *(zahodí tomahawk a luk do diváků)* Nezlob se, ale ani tentokrát nesplním svůj slib a nezabiju tě – jak bych mohl, když ta hudba je tak nádherná!

McBRAIN: *(zahodí kolt)* Můj bratře! Obejme Tabulu.

RASA: Můj bratře!

McBRAIN: Dojatě a rozhodně. K čertu s racionalismem!

RASA: Ať mocný duch rozpráší nenávidný empirismus po prérii a kaňonech!

McBRAIN: *(zamyšleně)* Západ je příliš divoký pro filosofii – s ní bychom se navzájem všichni pozabíjeli.

RASA: Tabula rasa souhlasí. Přenechá filosofii důkladným a pořádkumilovným národům klidného východu.

McBRAIN: A my, drsní mužové divokého západu, budeme poslouchat hudbu a tančit.

RASA: Bratře kapelníku, ať tvá kapela zahraje do tance!

HUDBA začne hrát něco tanečního. Nejprve spolu tančí Tabula rasa a Fink McBrain, potom přijdou všichni herci a zapojí se do tance. Konec.

ONCE UPON A TIME IN PHILOSOPHY

This western-play introduces the clash between rationalism and empiricism of the Modern Period, embodied in the bloody battles between white settlers and Indians. As the play is meant to be a tribute to E. Morricone's film music, it is the music that wins the performed philosophical war.

